

A távvezetékindító állomás, MOL 1. lelőhelyen is és Péterlakától É-ra, MOL 2. lelőhelyen is őskori, római kori (szarmata) felszíni telepnyomot regisztráltunk.

Munkatársak: Balogh Csilla, Lőrinczy Gábor és Türk Attila régészek, valamint az MFM – SZTE Régészeti tan-szék hallgatói.

BENDE LÍVIA

11. Almásfüzitő, Foktorok

(Komárom–Esztergom megye) R, Ró

Az ideai feltárást 2003. július végén kezdtük, és 6 héten át végeztünk kutatást a vicus Odiavum/Azaum castellumától DNy-ra eső részén. A feltárást Almásfüzitő Önkormányzata kezdeményezte és finanszírozta, továbbá a Tatai Környezetvédelmi Rt., a MÁV Almásfüzitői Kirendeltsége és az MTA Régészeti Intézete támogatta munkánkat.

Az idén feltárt terület nagysága 298 m². A korábbi évek viszonylatában kiváltképpen az ideai szelvényeinkben szembesültünk azzal, hogy az iszaptározó építéskor egyes helyeken szinte teljes mértékben megsemmisítették a római kori kultúrréteget. Ennek következtében a 38. szelvény D-i felében, és a 39. szelvényben csak apró jelzésekből tudunk visszakövetkeztetni az egykori objektumokra. A 38. szelvény D-i felében egy koponyatető és két késő római kisbronz egy megsemmisített sírra (40. számú), a 39. szelvényben észlelt elszíneződések pedig egy-egy kimarkolt gödör, illetve árok aljára utalhatnak.

Kijelölt szelvényeink a már átvizsgált területtől részben északabbra, a Duna irányába helyezkedtek el, ezeket azzal a céllal nyitottuk, hogy megvizsgáljuk, a településszerkezet jellegét, esetleges változását a Dunához közelebb eső részen is. A két nagy kiterjedésű, 90 m² nagyságú szelvényben mindössze két, egy szélesebb (ÉNy–DK-i irányú), és egy keskenyebb (ÉK–DNy-i irányú) árkot találtunk, az utóbbi D-i felébe beleásva egy késő római, melléklet nélküli sír is előkerült. Mindenesetre a korábbi évek szelvényeiben jelentkező „réteggazdagsággal” itt nem találkoztunk.

További szelvényeink a korábbiakhoz csatlakoztak és ezekben többnyire a már korábban feltárt objektumaink folytatódását követhettük nyomon. Előkerült többek között az 1998. évi 6. kutatóárokban megfigyelt ÉK–DNy-i irányú árok további szakasza, amit két szelvényen át 11 m hosszan követtünk, és feltártuk a 24. és 25. szelvényekben előkerült épület Ny-i felét, továbbá az alatta lévő *rézkori gödröt*.

Az 1998 óta folyamatosan végzett ásatások eredményeként a *római kori* település több periódusát tudjuk elkülöníteni. A legkorábbi palánkperiódus, az idén csak szórványos leletanyag formájában fordult elő; egy Pó vidéki barbotinos és néhány dél-galliai terra sigillata képviselte a település kialakulásának fázisát. Az előkerült, a szabályos településszerkezetet kirajzoló árkok több periódushoz tartoznak, pontos keltezésük és relatív kro-

nológiájuk azonban csak a leletanyag feldolgozása után válik meghatározhatóvá.

A 37–38. szelvényekben kirajzolódó lakóépület a korábbi évek kutatásai alapján a 2. kőperiódust képviseli. Az épületből jobb esetben is mindössze csak a két kő-sorból álló, száraz falazású alapfal maradt fenn, az épület Ny-i zárófala helyén azonban csupán a kavicsos-habarcos feltöltésű falárokra találtunk rá. A lakóház jelen ismereteink alapján 6 helyiségből állt, a helyiségek elhelyezkedése szimmetrikus.

Az épületet magát a római korban, a Kr. u. 3. század első évtizedeiben a késő római temető létesítésekor elbontották. Ebből adódóan külön örömeinkre szolgált, hogy a mai felszíntől mérve, egy ásónyom mélységben megtaláltuk az épület DNy-i helyiségét díszítő falfestményt. A freskós, fedett helyiség nagysága 3,5×3 m. Az erősen töredékes állapotban lévő freskóomladék 15–20 cm vastagságú rétegben jelentkezett. A töredékeken okker-vörös-kék festésű motívumok láthatók, a nagyobb darabok alapján elsősorban növényi ornamentikával díszítették a fenti szobát. Miután az ásatási terület vízjárta felszín, a képes felületükkel felfele elhelyezkedő darabok erősen vízkövesek, ábrázolásuk alig vehető ki, ezzel szemben a lefele forduló töredékek élénk színükben őrződtek meg. Az ablakkáva számos vörös festésű darabja is napvilágra került. A helyiség északi falánál az alapvakolat közel 20 cm magasságban a falon őrződött meg.

Eddigi kútjainktól É-ra egy újabbra találtunk rá, de a kijelölt szelvényekbe ennek csupán egy kis cikke-lye esett bele, bontását idő hiányában nem tudtuk befejezni.

A korábbi évekhez hasonlóan a település közép császárkori időszakából az ideai szezomban is számos katonai jellegű lelet (militaria) került elő: vaslándzsa, bronz ansata-veret poncolt felirattal, katapultgolyók, cipőszögek és egyéb apró veretek. A mindennapi élet kellékei közül két hajtű érdemel említést, egyiküket bronzból, a másikat ezüstből készítették, ez utóbbi esztergált.

A késő római temető az ideai évadban 9 csontvázas és két hamvasztásos sírral gazdagodott (1998–2003:40 csontvázas sír), továbbá feltártunk egy É-D- irányú jelképes sírt, amiben egy agyagbögre mellett 3 darab gyöngyöt találtunk (egy bronzgyöngyöt, egy dinnyehéj alakú gyöngyöt, valamint egy szemesgyöngyöt). Ez a temetkezés nem tartozik a késő római temető sírjainak sorába.

A csontvázas sírok közül kettőben gyermeket, további kettőben nőket temettek el, a fennmaradó 5 sír felnőtt férfitemetkezés volt. Tájolásuk igazodik az eddigi sírokéhoz ÉNy–DK. Jellegüket tekintve koporsós és egyszerű földsírokkal egyaránt találkoztunk. A mellékletekkel gazdagon kísért temetkezések mellett 3 esetben melléklet nélküli sírokat tártunk fel. A mellékletek közül elsősorban a férfisírok kísérőleletei emelkednek ki: legionarius tőr, bronz hagymafejes fibula, kígyófejes karkötő, bronzgyűrű, vascsat, vas nyílhegy, kónikus

üvegphár, számtalan érem (köztük Licinius érme), két női sírban kék és zöld üveggyöngyökből álló nyakláncot találtunk, míg az egyik gyermeksírban az üveggyöngy nyaklánc mellett kígyófejes karkötőt, egy szürke Faltenbechert és két üvededényt leltünk. A késő római időszak temetkezési rítusainak sokszínűségét mutatja a feltárt két hamvasztásos sír. A melléklet nélküli hamvasztásos maradványokat egy korábbi csontvázas sírra helyezték rá. A másiktól ezzel szemben gazdag leletanyag került elő: két szürke bögre, két szürke tányér, egy vasolló, valamint kettő darab bronzérem.

A római kori katonafalu alatt több helyütt a rézkori település objektumaira találtunk rá, ezekből a korábbi évekhez hasonlóan Furchenstich kerámia töredékei kerültek napvilágra.

HORVÁTH FRIDERIKA

12. Alsónána, Régi-faluhely

(Tolna megye) Á

A helyi hagyomány szerint itt állt a török hódoltságig a falu, egy 19. századi leírás pedig a környéken templomromot említ. A mondottak ellenére a lelőhelyen kb. 200 m hosszan csak Árpád-kori település nyomait figyeltem meg.

K. NÉMETH ANDRÁS

13. Alsóújlak, kavicsbánya

(Vas megye) U

2003. április 2-án kavicskutató megelőző helyszíni szemlét tartottunk. A terület nagy része szántott, boronált, homokos, löszös talaj, kisebb részén erdő terül el, valamint felhagyott bánya.

A megjelölt terület déli végében, egy kisebb kiemelkedésen, amely nyugat felé meredeken szakad le egy útvágásba, igen kopott újkőkori cserepeket találtunk viszonylag nagy számban. Valószínűleg egy kisebb, a dunántúli vonaldíszes kultúrához tartozó telep lehetett itt.

A terület többi részén egyetlen helyen találtunk egy szórvány kerámiát, a kijelölt rész északnyugati felében, szintén egy kisebb kiemelkedésen.

Munkatársak: Derdák Ferenc geodéta, Szilasi Attila Botond régésztechnikus.

FARKAS CSILLA

14. Apátfalva, Nagy út-dűlő

(Csongrád megye) Ó, Ge

A tervezett távvezeték magyarországi szakasza Algyő és Nagylak között mintegy 47,2 km hosszú, érinti Algyő, Tápé, Maroslele, Makó, Apátfalva, Magyarcsanak, Csánádpalota és Nagylak községek területét. Nyomvonala Makóig a meglévő olajvezeték nyomvonala mentén halad, attól átlag 5–8 m-re, majd Makót követően attól elválik, és önálló nyomvonalon vezetve Nagylak térségében éri el az országhatárt. Az Algyő–Nagylak MOL tran-

zit gázvezeték 50 m szélességben bejárt nyomvonalában a 2003. évi terepbejárás során 43 régészeti lelőhely került elő. A kutatás módszerének megfelelően valamennyi felszíni telepnyom.

A MOL 36. sz. lelőhelyen őskori és népvándorlás kori (gepida) leletanyagot gyűjtöttünk.

Munkatársak: Balogh Csilla, Lőrinczy Gábor és Türk Attila régészek, valamint az MFM – SZTE Régészeti tanszék hallgatói.

BENDE LÍVIA

15. Balassagyarmat, Bástya utca 12.

(Nógrád megye) Kú

A lelőhely régészeti védelem alatt álló területnek számít, mivel valószínűsíthető volt, hogy a középkori, kora újkori városfal egy szakasza, illetve a város É-i része itt húzódott. A telken építkezést megelőző szondázó kutatást végeztünk 2003. október 13. és november 4. között. A telek hosszában jelöltük ki az 1 m széles kutatóárokot, hossza 22 m volt. A felső 50–90 cm-t munkagép szedte le.

Az ásatás folyamán kiderült, hogy főleg a telek É-i, Ipoly felőli részén vastag újkori feltöltés rétegei vannak. Az eredeti felszín É felé lejtett, az Ipoly folyó felé, mely korábban a közelben folyt, a város É-i szélén. A kutatóárok középső részén, a Ny-i oldalon egy korábbi épület falsíkja jelentkezett a metszeten. Itt 10–20 éve parasztház állt, de egy azt megelőző épület alapozása is kivehető volt alatta. A jelenlegi felszíntől számítva kb. 70–140 cm mélységben tömör, szürke, apró faszenes törmelékkel teli réteg jelentkezett, 17–18. századi kerámiával. Valószínűleg ez a réteg összefüggésbe hozható a város és a várfal egykori pusztulásával, az azt követő terprendezéssel. E réteg alatt már újkori leletanyag nem volt, a továbbiakban főleg 16–18. századra datálható kerámiatöredékek, vastárgyak, üvegtöredékek kerültek elő.

A sárgás, homokos altalajt kb. 150–180 cm mélységben értük el. Három nagyobb objektumcsoportot lehetett megfigyelni a kutatóárok területén, az említett planírozási réteg alatt. A 8. objektum az árok É-i végében gödörkomplexumnak bizonyult. A középső szakaszon a 10. és a 3/a objektum két párhuzamos, É–D-i irányú ároknak látszik – talán itt húzódhatott az elpusztult egykori palánk/erődítés egy szakasza. A kutatóárok területén ezzel a jelenséggel összefüggésbe hozható cölöplyukak, egyéb felmenő falra utaló nyomok nem voltak. A D-i szakaszon nagyméretű, réteges betöltésű objektum volt, D-i szélén, és betöltésében is átégett paticsos, szenes foltokkal. Sajnos a kutatóárok kis területe miatt nem megállapítható, hogy széles árok, vagy gödör lehetett-e. Leletanyag mindhárom objektumcsoport betöltéséből került elő. A 10. és 3/a árokban igen kevés, míg a 4. objektumban nagyszámú 16–17. századi kerámia, kevés vastárgy volt.

A keskeny kutatóárokban a nagy mélység, valamint a feltörő talajvíz miatt nem lehetett befejezni a régésze-